

Informacioni dhe Kompjuteri Kuantik

Ervin Kafexhiu

Universiteti Tiranës, Fakulteti i Shkencave të Natyrës

20 Tetorë 2022

- 1 Hyrje
- 2 Teoria Informacionit
- 3 Llogaritja (Computation) & Makina Turing
- 4 Informacioni Kuantik
- 5 Kompjuteri Kuantik
- 6 Permbledhje

Hyrje

Çmimi Nobel ne Fizike 2022

“for experiments with entangled photons, establishing the violation of Bell inequalities and **pioneering quantum information science**”

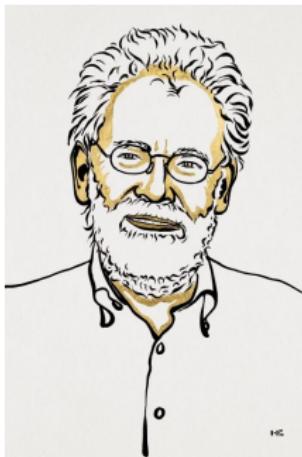
Alain Aspect

Prize share: 1/3

John F. Clauser

Prize share: 1/3

Anton Zeilinger

Prize share: 1/3

Ref: [nobelprize.org](https://www.nobelprize.org)

Motivimi

- Kompjuterat luajnë një rol themelorë sot në gjithë shoqërinë.
- Sa i kuptojme funksionin e kompjuterave?
- Jemi pranë një *Revolucioni te Dytë Kuantike*. Zhvillim shume i shpejte i teknologjive te reja kuantike.
- Informacioni luan një rol fondametal në Fizikë.
- Shumë pak trajtohen këto tema në programet e Fizikës.

Dy konceptet themelore ne kete prezantim jane:

1) Informacioni 2) Llogaritja (Computing).

Teoria Informacionit

Çfare eshte Informacioni?

Informacioni:

- **Nuk eshte njohuri.** Interpretimi i tij eshte njohuri!
- **Zvogelon paqartesine/pasigurine.** Informacioni plotë paqartesia/pasiguria shkojne ne zero.
- Eshte **pa-parashikueshmeri**. Gjerat e papritura jane informacion!
- **Prodhohet, Ruhet, Fshihet, Transmetohet dhe Manipulohet/Ndryshet.**
- **Mbartet nga sistemet fizike.** Nuk eshte abstrakt.
- **Shprehet me Simbole/Gjuhe.**

Informacioni nuk eshte Njohuri!

Pavaresisht se ktu shkruhet informacion per jeten e Egjiptianeve, ju duhet te interpretoni gjuhen/simbolet.

Informacioni zvogelon paqartesine/pasigurine

Informacioni zvogelon pasigurine/paqartesine (injorancen).
Informacion i plete pasiguria apo injoranca shkon ne zero.

Informacioni eshte Aditiv!

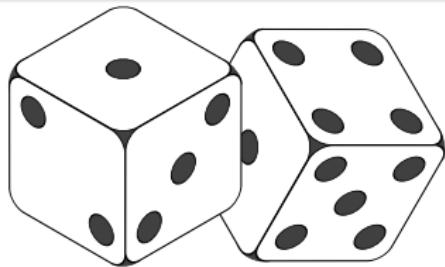
Informacioni duhet te gezoje vetine e mbledhjes. Le te jetë I_1 dhe I_2 dy pjesë informacioni, atehere:

$$I_3 = I_1 + I_2 \text{ ku } I_3 > I_1, I_2$$

Dy emaile kane me shume informacion se nje.

Informacioni eshte pa-parashikueshmeri

- Nese lajmet e djeshme jane njelloj me te sotshmet, nuk kemi lajm/informacion!
- Nese moti eshte njelloj çdo dite. Nuk ka informacion prej parashikimit te motit.
- Rrjedhimisht, ngjarjet e parashikueshme (dmth me probabilitet $p = 0$ ose 1) kane informacion zero.
- Ngjarjet qe kane element rastesore ($0 < p < 1$) jane te pa-parashikueshme dhe permbajne informacion.

Informacioni mund te

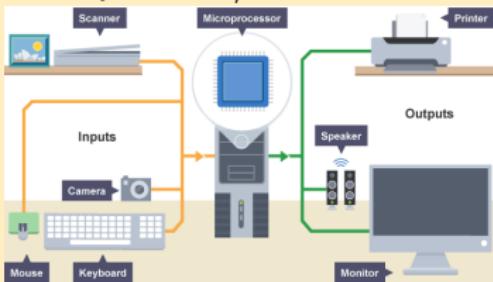
- Ruhet (Memorizohet).

- Transmetohet

- Manipulohet/Transformohet (nga kompjuterat)

Simbolet dhe Gjuha ne Kodimin e Informacionit

- A mendojme dot pa fjale?
- A komunikojme dot pa nje gjuhe, Simbole, dhe Rregulla Sintaksore?

Gjuha luan nje rol themelore, me konkretisht Gjuhet Formale.

Përkufizim

Një gjuhë formale L mbi një alfabet Σ është nënbashkësia e “fjalëve” nga Σ^* ($L \subset \Sigma^*$) që i bindet një grapi rregullash sintaksore për formimin e “fjalive” në L .

- Σ^* është “Ylli i Kleene” për bashkësinë Σ .
- Σ^* është bashkesia e fjalëve që formohet nga çdo kombinim mundëshëm i simboleve të Σ (për të gjitha gjatësitë e mundëshme të fjalëve).
- Gjuha L formohet nga një nënbashkësi fjalësh nga Σ^* bashkangjitur dhe rregullat e sintaksës (jo çdo rradhitje e fjalëve formon fjali në L).

Gjuhët Formale

Çfare eshte Σ^*

- Le te jetë $\Sigma = \{| \}$ një bashkesi unare (vetem me një simbol) atehere $\Sigma^* = \{_, |, ||, |||, ||||, \dots\}$.
- Le te jetë $\Sigma = \{a, b\}$ mje bashkesi binare simbolesh (ose $\Sigma = \{0, 1\}$ etj...) atehere
 $\Sigma^* = \{_, a, b, ab, aa, ab, ba, bb, aaa, aab, aba, \dots\}$.
- $\Sigma = \{a, b, c, ç, d, \dots zh, A, B, C, Ç, D, \dots , Zh\}$ eshte alfabeti Shqiptare, Σ^* = te gjitha kombinimet e mundeshme te ketyre simboleve. Gjuha shqipe permban një nenbashkesi te vogel te fjaleve ne Σ^* .

Çfarë është Sintaksa

Supozojmë një gjuhë L me alfabet $\Sigma = \{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, +, =\}$ dhe rregulla sintaksore:

- ➊ Çdo fjali që ka fjalë që nuk përbajne “+” ose “=” dhe nuk përbajnë “0” në fillim te fjalës, janë pjesë e L .
- ➋ Fjala “0” është ne L .
- ➌ Një fjali që përmbanë “=” është në L nëqoftëse “=” ndan dy fjalë të lejuara në L .
- ➍ Një fjali që përmban “+” por jo “=” është në L vetëm nëse “+” ndan dy fjalë të lejuara në L .
- ➎ Nuk ka fjali në L përvec atyre që vendosen nga rregullat e mësipërme.
 - Sintaksa vendos qe jo çdo kombinim i fjaleve nga L eshte pjesë e gjuesh.
 - Nga mesiper, fjalia “ $103+41=777$ ” $\in L$, ndersa “ $=524=+$ ” $\notin L$.
 - Pavaresisht se fjalia “ $103+41=777$ ” eshte sintaktikisht korrekt, nuk ka kuptim nese simbolet jane numrat natyrore.
 - Jemi ne qe i vendosim kuptim fjaleve – Semantika.

Gjuha Binare

Alfabeti ka dy simbole $\Sigma = \{0, 1\} = \{T, F\} = \{\bullet, -\}$.

Çdo gjuhe mund te codohet/perkthehet ne gjuhe binare.

Kodi Morse:

A	• -	N	- •
B	- - - .	O	- - - -
C	- - . -	P	• - - - .
D	- - . .	Q	- - - . -
E	•	R	• - - .
F	• . - - .	S	• . . .
G	- - - .	T	-
H	•	U	• . -
I	• •	V	• . . -
J	• - - -	W	• - - .
K	- . -	X	- . . -
L	• - - . .	Y	- . - -
M	- -	Z	- - . .

Gjuha Grafike

Alfabeti Σ :

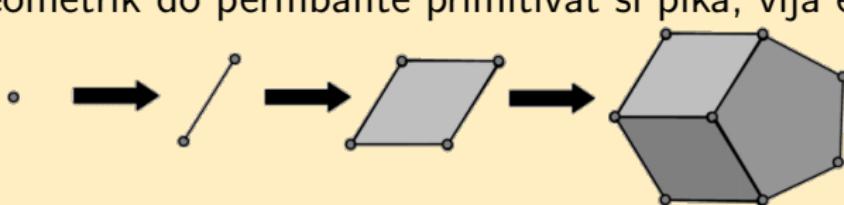
—○螺旋 \rightsquigarrow □:::

—○∅ ⊕) ↗ ↘ ⊕ ⊕
-- ⊞ ⊞ ↘ ↗ G ↗ ⊕
→ .. ⊖ ⊚ ⊖ ⊖ ? ⊖
--- ⊖ □ 9 3 □ ⊖

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh
Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww
Xx Yy Zz . ? 12345678910

Gjuha Gjeometrike

Alfabeti gjeometrik do permante primitivat si pika, vija etj...

Shkruajmë të njëjtin informacion në dy gjuhë L_1 dhe L_2 :

Gjuha L_1 : Ligji II i Newton-it

$$\dot{\vec{p}} = \vec{F}$$

Gjuha L_2 : Ligji II i Newton-it

Derivati kohor i impulsit të një pike masore është i barabartë me forcën rezultante që vepron mbi të.

Eshte e qarte qe pavaresisht se fjalite e mesiperme ne gjuhen L_1 dhe L_2 kane te njejtin kuptim (Semantike) dhe shprehin ekzaktesisht te njejtin informacion, gjuha L_2 eshte me pak eficiente ("redundant" –teprice simbolesh).

⇒ **Sasia e informacionit nuk varet nga numri i simboleve qe duhet per te shprehur nje kuptim.**

Teprica ne nje gjuhe (“Redundancy”)

A mund ta lexoni fjaline e meposhteme?

J_m d_ke prez_ntu_r pun_n tim_.

Jo te gjitha shkronjat nevojiten per te kuptuar informacinin e fjalise.

Pra disa shkronja jane te "tepërtë".

Pse ekziston tepërsia “redundancy” në gjuhën tonë?

- Arsyja eshte zhurma. Biseda në zhurmë rrit përsëritshmërinë e fjalëve.
- **Pse kur bisedojmë në largësi tentojmë ti zgjasim fjalët që themi?**

Sasia informacionit

- Quantifikimi i informacionit ka nje histori te gjate dhe shume diskutim filozofik ([Shiko: Stanford Encyclopedia of Philosophy](#))
- Per te matur **kapacitetin (dhe shpejtesine) e transmetimit te informacionit** ne nje kanal ne prani ose jo te zhurmës, **Harry Nyquist** dhe **Ralph Hartley** ne vitet **1920** dhe **Claude Shannon** ne vitet **1940**, themeluan Teorine e Informacionit.

Teoria Informacionit

- Studion: **Kuantifikimin, ruajtjen dhe komunikimin e informacionit digjital.**
- Koncepti **themelore eshte Entropia** qe **kuantifikon sasine e papercaktueshmerise** qe lidhet me nje variabel rastesore ose rezultati nga matja e nje procesi rastesore.

Sasia informacionit = Entropi

Entropia e Shannon

[Shannon(1948), Shannon & Weaver(1949)]

$$H = - \sum_i p_i \log_2(p_i) \quad [\text{ne bit}]$$

nese baza logaritmit eshte e , H matet me nat dhe nese 10 matet me hartley ose dit

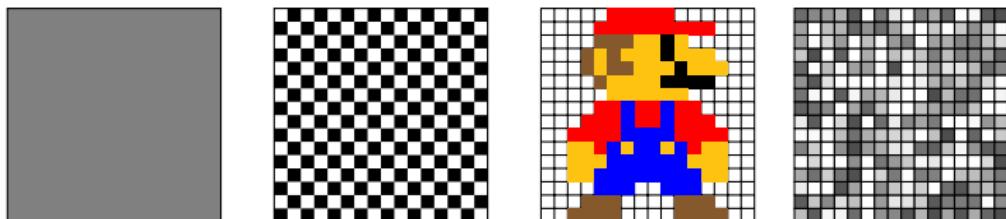
Sasia informacioni eshte $I = -\log_2(p)$ dhe $H = E[I]$ eshte mesatarja informacionit.

Shembulli Monedhes

Monedha ka dy ane {K,P}. Per probabilitete te barabarta $p_K = p_P = 1/2$ papercaktuesheri eshte maksimale. Ne rast se $p_K \neq p_P$ njera ane do bie me shpesh, pra "ka me shume nje rregullsi" (papercaktuesheri me te vogel).

$$H = -p_K \log_2(p_K) - p_P \log_2(p_P) = -p_K \log_2(p_K) - (1 - p_K) \log_2(1 - p_K)$$
$$p_K = \frac{1}{2} \Rightarrow H = 1 \text{ bit.}$$

Kompresimi Informacionit

$$H_1 < H_2 < H_3 < H_4$$

- Entropia na lejon te masim sasine e vertete te informacionit dhe te gjemje kur ka “redundancy” dhe te ndertojme nje kod optimal per transmetimin e informacionit.
- Informacioni i permabjatur ne çdo figure rritet me parregullsine. Fot 1 ka entropine minimale ndersa foto 4 ka maksimumin.
- Foto 1 me entropi minimale mund te kompresohet ne vetem ngjyre pikseli dhe numri total pikselash. Ndersa foto 4 me maksimum entropie nuk mund te kompresohet.
- Natyra dhe bota e gjalle nuk jane plotesisht te rregullta si H_1 dhe H_2 dhe as totalisht te çrrregullta dhe rastesore si H_4 . Ato jane ne midis tyre dhe ngjajne si H_3 qe kanendonje pattern dhe mund te kompresohen.

Gjithe ligjet e Fizikes jane kompresim i fenomeneve natyrore.

Informacionit ne Termodianmike

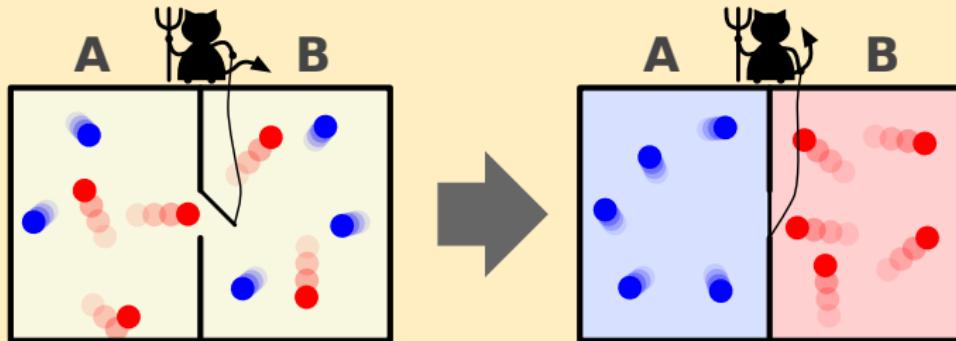
- Informacioni nuk eshte thjeshte komunikimi mes pajisjeve apo njerezve.
- Ne **Fizike Informacioni luan nje rol themelore** (nga makinat me avull, tek vrimat e zesa dhe vete perberja e hapesire-kohes.)
- **Koncepti i Entropise ne Teorine e Informacionit e ka origjinen ne Termodinamike.**
- **Entropia e Boltzmann-it:** $S = k_B \log(W)$. k_B konstantia e Boltzmann, W numri mikrogjendjeve qe konfigurojne makrogjendjen e sistemit.
- **Entropia e Gibbs-it:** $S = -k_B \sum_i p_i \log(p_i)$. p_i eshte probabiliteti i çdo mikrogjendje i te makrogjendjes se sistemit.

Ligji II i Termodinamikes

- Formulimi 1: Entropia e nje sistemi termodinamik te izoluar nuk zvogelohet me kohen ($\dot{S} \geq 0$).
- Formulimi 2: Nxehtesia kalon gjithmone nga trupi me i nxehte drejt atij me te ftohte.
- Formulimi ...

Ky ligji ka nje natyre empirike dhe verehet ne çdo sistem termodinamik. Per te kuptuar implikimet e ketij ligji, Maxwell propozoj nje eksperiment te menduar.

Demonët e Maxwell-it

Dy dhoma A dhe B me gaz Jane te ndara nga nje mure. Ne qender te murit eshte nje dere te vogel dhe qe komandohet nga nje Demon i cili ka njojuri/vezhgim te pote mbi cdo molekule. Sa here qe nje molekule e shpejte nga dhoma A i afrohet deres, demoni e hap dhe lejon te kaloje ne B . Gjithashtu sa here qe nje molekule e ngadalte nga dhoma B i afrohet deres, demoni e hap deren te kaloj ne A . Mbas nje fare kohe, ne dhomen A Jane mbledhur vetem molekula te ngadalta ndersa ne B vetem te shpejta.

- Informacioni i demonit lejon te krijojme rregull nga çrregullsia dhe zvogelimin e Entropise me kohen $\dot{S} < 0$, ne kundershtim me ligjin e dyte te Termodinamikes!
- Nisur nga kjo, **Szilard propozoj nje makine termodinamike** qe mund te prodhoje energji nga informacioni [Szilard (1929)].
- Landauer llogariti sasine minimale te energjise qe duhet me fshi nje bit, i njobur si **Principi i Landauer** [Landauer (1961)]:

Minimumi i energjise se mundeshme qe nje pajisje kompjuterike do shpenzoje per te kryer nje veprim/proces te pa-kthyeshme sic eshte fshirja e 1 bit eshte

$$E = k_B T \ln 2 \text{ [psh. Berut et al. (2012)]}$$

Informacioni eshte binar

Sinjali digjital

- Ne praktike informacioni qe perdorim eshte me dy simbole psh. $\Sigma = \{0, 1\}$.
- Secili simbol permban 1 bit informacion.
- Sinjali binar dallohet lehte ne prani te zhurmese dhe pajisjet elektronike ndertohen lehte.

Informacioni ne Sinjalet Analogje

- sinjalet analoge – niveli i zhurmese dhe rezolucioni i matjes kufizon numrin e gjendjeve qe mund te perdorem per te koduar informacion.
- Sinjali analog mund te kodohet vetem ne nje numer te fundem/diskret gjendjesh [Shannon (1948)]

Llogaritja (Computation) & Makina Turing

Llogaritja (Computation)

Makina qe Manipulon Simbole

- Maxwell, Szilard, Landauer, Brillouin dhe te tjere, po mendonin si te ndertojne makina termodinamike qe manipulojne informacionin per te prodhuar energji. (shiko psh [Szilard (1929), Toyabe et al. (2010)])
- Te pakte ishin ata qe mund te enderronin per nje makine universale qe do mund te manipulonte informacionin vete, siç eshte psh. truri i njeriut.
- **Kjo makine quhet sot Kompjuter dhe origjine e ka nga avancimet ne Matematiken Fondamentale, fusha e Logjikes.**

Llogaritja Digitale

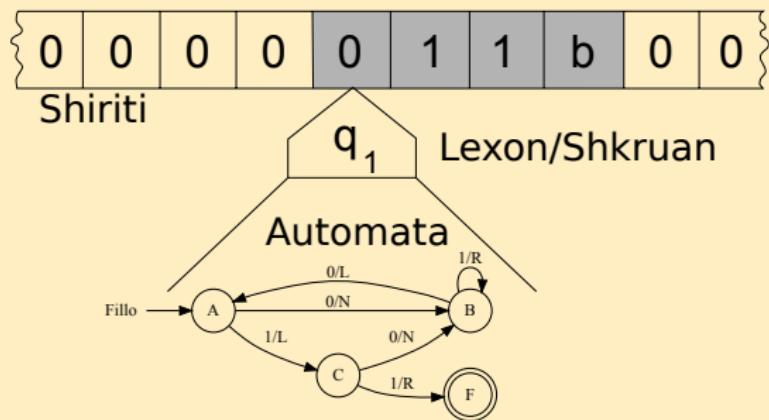
- Nacioni me i rendesishem i llogaritjes eshte ai i “*Llogaritjes Digitale*”.
- Ky npcion u zhvilluar dhe u formalizua ne vitet 1930 nga Turing, Gödel, Church, Post dhe Kleene.
- Ato po investigonin themelet e matematikes nisur nga problemi i 10 i Hilbert: “**Entscheidungsproblem**”.
- “Entscheidungsproblem” lidhet me problemin i vendimarrjes ne logjiken matematike te rendit te pare (first-order logic) dhe kerkon nese ekziston nje Algoritem qe te percaktoje nese nje shprehje logjike eshte teoreme ose jo.

Llogaritja Digitale

- Pergjigja e ketij problemi eshte jo! (shiko [Turing (1936,1937), Church (1936)])
- Per te provuar kete, Turing dhe Church ofruan nocionin e “**funkSIONeve qe llogariten ne menyre efektive**”.
- Turing e beri kete nepermjet asaj qe quhet **Makina Turing**: Nje pajisje qe manipulon/ndryshon simbole diskrete te shkruara mbi nje shirit ne perputhje me nje numer te fundem instruksionesh.
- Ekzistojne modele te tjera llogaritese, por eshte provuar matematikisht qe ato jane ekuivalente me nje Makine Turing.

Perkufizimi i Makinës Turing

Makina Turing është një model matematikorë që operon mbi një shirit infinit të gjatë të ndare me qeliza që makina i lexon dhe shkruan një nga një në menyrë sekuenciale. Koka e makinës e cila lexon dhe shkruan, operohet nga një bashkësi e fundme instruksionesh elementare.

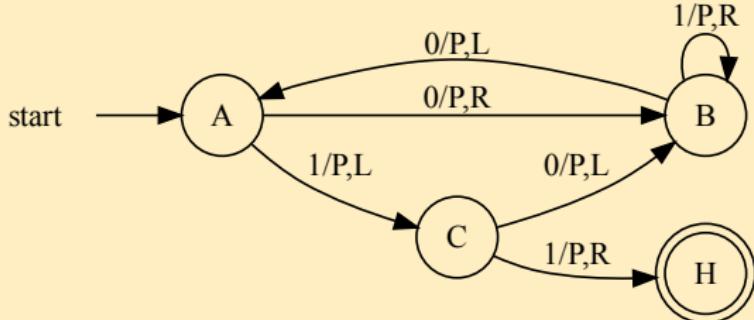

Perkufizimi Formal i Makinës Turing

Makina Turing është shtateshja $M = \{\Gamma, b, \Sigma, Q, q_0, F, \delta\}$ ku:

- Γ eshte alfabeti i simboleve te shiritit (zakonisht $\Gamma = \{0, 1\}$).
- b eshte simboli bosh (blank) (lejohet te ndodhi pafundesisht here ne shirit ne çdo hap te llogaritjes).
- $\Sigma \subseteq \Gamma / \{b\}$ bashkesia e simboleve te lejuara te shfaqen ne permbajtjen fillestare te shiritit.
- Q eshte bashkesia e fundeme e gjendjeve te makines.
- $q_0 \in Q$ eshte gjendja fillestare e makines.
- $F \subseteq Q$ eshte bashkesia e gjendjeve perfundimtare ose gjendjet e pranueshme. Thuhet qe permbajtja M fillestare e shiritit pranohet nese makina perfundon llogaritjen ne një nga gjendjet F .
- $\delta : Q \times \Gamma \rightarrow Q \times \Gamma \times \{L, R, N\}$ qu funksioni kalimeve (next-state function). δ merr një input nga Γ dhe gjendjen q_i qe ndodhet makina dhe ben kalimin ne gjendjen e re q , shkruan ose jo një simbol mbi shirit dhe leviz koken e makines majtas L , djetatash R ose nuk leviz N .

Shembull i nje Makine Turing

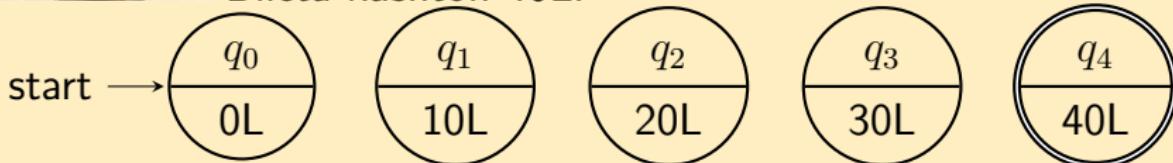

- $\Gamma = \{0, 1\}$ (alfabeti shiritit);
- $b = 0$ (simboli bosh/blank);
- $\Sigma = \{1\}$ (symbolet fillestare);
- $Q = \{A, B, C, \text{HALT}\}$ (gjendjet);
- $q_0 = A$ (gjendja fillestare);
- $F = \{\text{HALT}\}$ (gjendja perfundimtare);
- δ jipet nga grafi ne figure.

Shembull i një Automate FSM

Bileta kushton 40L.

Implementimi Fizik i Makines Turing

- **Te ndertosh nje sistem llogarites duhet qe te implementosh nje Makine Turing mbi nje sistem fizik.**
- Duhet nje sistem me nje numer te fundem gjendjesh Q dhe funksion kalimi mes gjendjeve δ (dinamika e sistemit).
- A mund qe çdo sistem fizik te llogarisi? Nga ndryshon nje gur, nje makine llogaritese dhe nje kompjuter?
- Ajo qe i dallon eshte se sa kompleks jane keto sisteme fizike per te implementuar/suportuar nje model llogarites.
- Sa e lehte eshte per ti kontrolluar gjendjet fizike dhe dinamiken e ketyre sistemeve.
- **Nje sistem llogarites eshte nje izomorfizem e nje modeli matematik llogarites sic eshte Makina Turing.**

Limitimet

- **Makinat Turing llogarisin funksione te tipit** $f : \mathcal{N} \rightarrow \mathcal{N}$ dhe mund te modelojne çdo (mbi numrat natyrore). Numrat reale \mathcal{R} nuk jane pjesa e bashkesise (dhe problemet me numrat reale qe ka interes ne simulimet fizie, vetem mund te perafrohen).
- **Klompleksiteti i Algoritmeve:** Jo çdo algoritem mund te ekzekutohet ne menyre eficiente nga një Makine Turing. Sa kohe dhe memorie i duhet një Makine Turing per te llogaritur një Algoritem. Klasat e algoritmeve eficiente.
- Çdo kompjuter i ndertuar deri me sot eshte ekuivalent me një Makine Turing.
- **Pavaresisht perpjekjeve te medha, deri me sot nuk ka patur sukses te ndertohet një makine universale qe nuk eshte Makine Turing.**

Informacioni Kuantik

Themelet e Mekanikes Kuantike

Mekanika Kuantike ndryshon totalisht menyren e pershkrimit te nje sistemi kuantik.

- Gjendjet e sistemit pershkruhen nga “funksionet valore” $|\psi\rangle \in \mathcal{H}$ nga nje hapsire Hilbert mbi numra kompleks.
- Madhesite fizike jane operatore Hermitian ne \mathcal{H} dhe veprojne mbi funksionet valore.

Jane tre fenomene kuantike qe e bejne informacionin kuantik te ndryshem nga ai klasik:

- **Superpozimi kuantik.**
- **Entanglement (korrelacioni kuantik).**
- **Matja (dekoheranca).**

Informacioni Kuantik

Informacioni klasik digjital perbehet nga dy gjendje {0, 1}.

Superpozimi kuantik

Supozojme qe sistemi kuantik me dy gjendje, simbolikisht $|0\rangle$ dhe $|1\rangle$ atehere çdo kombinim linear i tyre eshte serisht nje gjendje e sistemit

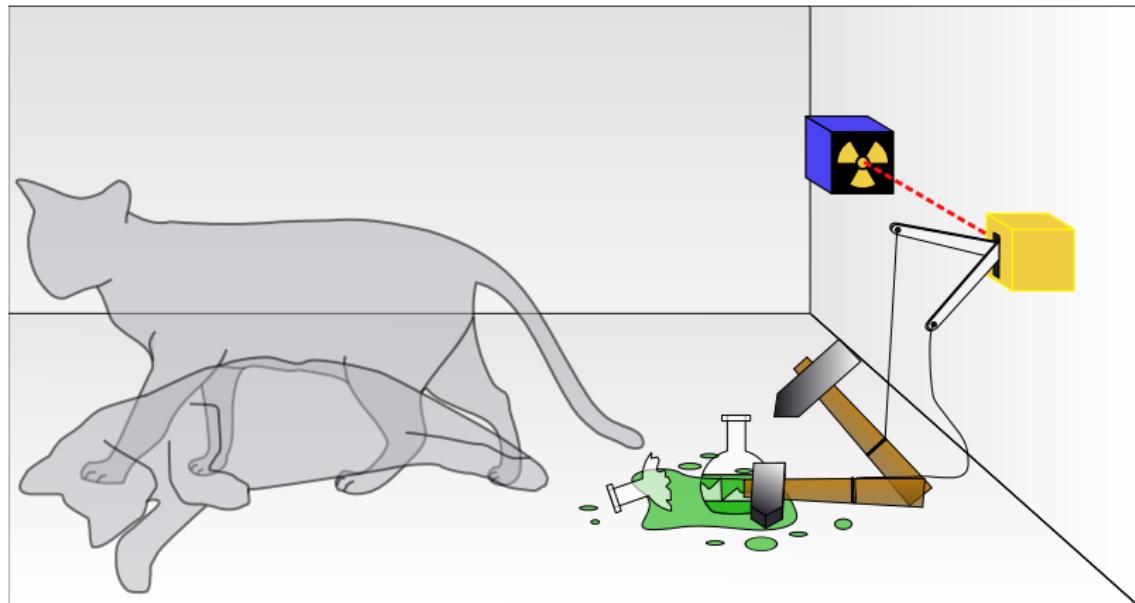
$$|\psi\rangle = \alpha |0\rangle + \beta |1\rangle, \text{ per } \alpha, \beta \in \mathcal{C} \text{ dhe } |\alpha|^2 + |\beta|^2 = 1.$$

- $|\alpha|^2$ dhe $|\beta|^2$ jepin probabilitete e matjes ne gjendjet $|0\rangle$ dhe $|1\rangle$, respektivisht.
- Ekziston nje numer i pafundem gjendjesh $|\psi\rangle$.
- $|0\rangle$ dhe $|1\rangle$ quhen bite kuantike (qubit).
- Informacioni qe mund te kodohet nga nje sistem binare kuantik eshte me i madh se ne rasting klasik.

Entanglement (korrelacioni kuantik)

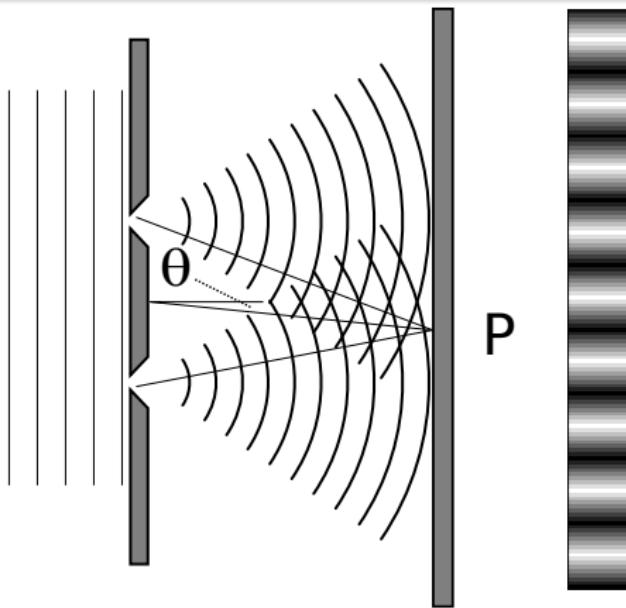
- Dy grimca qe afrohen afer dhe lejohen te bashkeveprojne, funksionet valore te tyre “superpozohen” dhe formojne nje funksion te perbashket.
- Nese te dy grimcat largohen me pas shume larg njera tjetres dhe matet gjendja e njerës, atehere edhe grimca tjeter ne cast i dihet gjendja.
- Hapsira e Hilbert-it per dy qubit paraqitet nga gjendejet e Bell-it
$$|\Phi^{\pm}\rangle = \frac{1}{\sqrt{2}} (|00\rangle \pm |11\rangle)$$
$$|\Psi^{\pm}\rangle = \frac{1}{\sqrt{2}} (|01\rangle \pm |10\rangle) \text{ ku psh } |00\rangle = |0\rangle_1 \otimes |0\rangle_2.$$
- Çmimi nobel u mor per kuptimin me te thelle te ketij fenomeni.
- Entanglement shton informacion per sistemin me dy bite, lejon teleportimin dhe shkembimin e informacionit kuantik.

Macja e Schrödinger

Matja dhe Dekoherenca

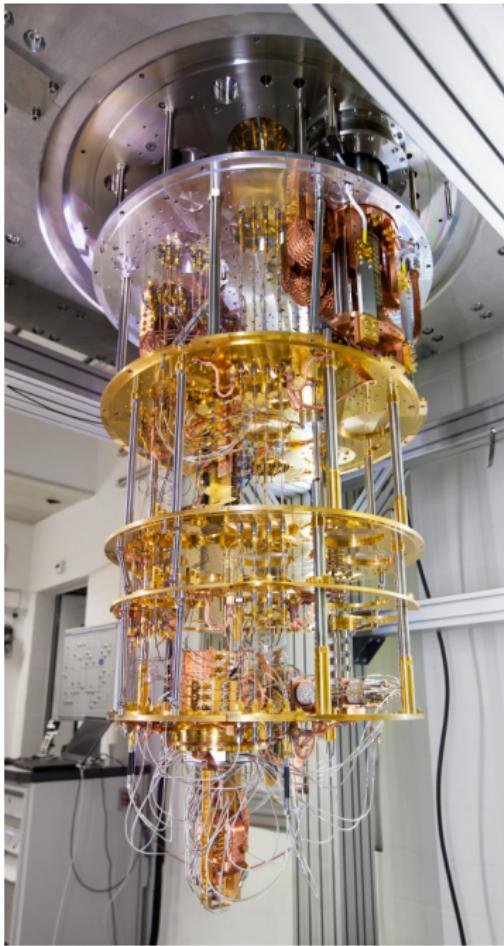
Roli i matjes: Matja kuantike e “shkatarron” ne menyre te pa kthyeshme superpozimin dhe shemb funksionin valor ne nje nga gjendjet vetjake/pastra. Matjet kan thelbesisht natyre probabilitare.

Ndryshimet mes informacionit kuantik dhe atij klasik

- Informacioni Klasik: **0 OSE 1**
- Informacioni Kuantik: **0 DHE 1**, superpozimi gjendjeve, entanglement.
- Informacioni Kuantik ka natyre probabiliste.
- Gjendjet Kuantike shkaterrohen lehte nga dekoheranca dhe kerkojn temperatura krijogjenike.

Kompjuteri Kuantik

Kompjuteri Kuantik shfrytezon

- Superpozimin kuantik per te enkoduar me shume informacion
- Entanglement per te komunikuar mes qubit apo ruajtur info.
- Quantum Gates per te manipuluar qubits (jo Logical Gates si kompjuteri klasik)

Kompjuteri Kuantik funksionon ne temperatura te uleta ($T \sim 1 \text{ K}$) per te mbrojtur sa me gjate sistemin nga dekoheranca ambjentit.

Cfare mund te bez nje kompjuter kuantik?

Kompjuterat kuantik pritet te shkelqejne ne:

- Kriptografi (nga teorema e pa klonueshmerise)
- Kerkim databaze (algoritmat kuantike premtojne shpejtesi kerkimi te pa arriteshme nga kompjuteri klasik)
- Simulime kuantike te proceseve fizike dhe kimike qe jan te pamundura nga kompjuteri klasik.
- Inteligjence artificiale
- Parashikime te motit
- Modelimi finanziar etj...

Permbledhje

Permblehdje

- Informacioni luan nje rol themelore ne fizik (nga termodinamika, te vrimat e zesa e te vete hapesire–koha)
- Informacioni kuantik eshte nje per gjithesim i atij klasik.
- Kompjuterat jane sisteme fizike dhe llogarisin duke ju bindur ligjeve te fizikes.
- Llogaritja eshte manipulim/ndryshim i objekteve diskrete (sistemi dhe informacioni fizik) ne menyre lokale dhe sekuenciale sipas disa rregullave qe mund te jene deterministe ose jo.
- Kompjuteri Kuantik eshte nje Makine Turing, dhe ne princip eshte ekuivalent me ate klasik. Algoritmet kuantike shkelqejne ne disa klasa problemesh qe kompjuter klasik i duhet kohe jo polinomiale (psh kriptografi, kerkim databazash, machine learning, simulime sistemesh fizike etj...).

Permbledhje

- Jemi ne revolucionin e dyte kuantik, dhe kemi nje mori teknologjishe te reja qe rrjedhin nga manipulimi i informacionit kuantik (gjeneratori i numrave te rastit, teleportimi, quantum key distribution, kompjuteri kuantik, sensoret....)
- Mundesite qe ju te merrni pjese ne kete revolucion dhe te kontribuoni jane realisht shume te medha...